

УДК: 339.92: 339.942

РИБАЛКО Ю.С.

асистент кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ТНК В ІНСТИТУЦІЙНІЙ АРХІТЕКТУРІ ГЛОБАЛЬНОГО УРЯДУВАННЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті автор аналізує теоретичні підходи щодо глобального урядування світової економіки, обґрунтовує необхідність удосконалення та модифікації сучасних концепцій управління та моделей розвитку глобалізаційних процесів, обумовлених кардинальними трансформаціями у світовому господарстві в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., визначає місце транснаціональних корпорацій у інституційній архітектурі глобального урядування світової економіки.

Ключові слова: ТНК, глобалізація, глобальне урядування, світовий уряд, глобальні проблеми, світова економіка.

Рыбалко Ю.С., ассистент кафедры международных финансов ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ТНК В ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ АРХИТЕКТУРЕ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ МИРОВЫМ ХОЗЯЙСТВОМ

Аннотация. В статье автор анализирует теоретические подходы относительно глобального управления международной экономики, аргументирует необходимость в усовершенствовании и модификации современных концепций управления и моделей развития глобальных процессов, обусловленных кардинальными трансформационными сдвигами в конце ХХ – начале ХХІ в., определяет место транснациональных корпораций в институциональной архитектуре глобального управления мировым хозяйством.

Ключевые слова: ТНК, глобализация, глобальное управление, мировое правительство, глобальные проблемы, мировое хозяйство.

Rybalko Yu.S., Teacher of Department of International Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

TNC IN THE INSTITUTIONAL ARCHITECTURE OF GLOBAL GOVERNANCE OF THE ECONOMY

Abstract. In the article the author analyses the theoretical approaches of global governance of the world economy, explains the necessity to improve and change the modern governance concepts and models of development of the global processes, which appeared in the world economy at the end of XX and at the beginning of XXI centuries, determines the location of transnational corporations in the institutional architecture of global governance world economy.

Keywords: TNC, globalization, global governance, world government, global problems, global economy.

Актуальність проблеми. Особливістю сучасного етапу розвитку світової системи глобального управління є численні спроби інституційного оформлення процесів росту економічної і політичної взаємозалежності суб'єктів світового господарства, за кулісами яких стоять найвпливовіші країни, міжнародні організації та транснаціональні альянси.

Глобалізація світової економіки, становлення наднаціональних інститутів управління та загальне зливання культур можна інтерпретувати, як доказ прояву нового світового порядку, в якому все вагомішу роль відіграють інститути глобального і регіонального урядування, а національні економіки, все в більшому ступені, стають лише відгалуженням міжнаціональних і глобальних потоків, наслідком чого є тенденція до руйнування суверенітету, автономії та зниження міжнародного впливу держави, як інституту глобального урядування. Втрачаючи традиційні регуляторні прерогативи та можливість ефективно використовувати інструменти макроекономічного регулювання держави намагаються зберегти свій економіко-політичний вплив на міжнародній арені шляхом формування узгоджених заходів та встановлення нових форм партнерства з міжнародними організаціями та транснаціональними корпораціями (ТНК). Наслідком делегування управлінських повноважень держав світовим інститутам стало зростання ролі міжнародних організацій і посилення економічного та політичного потенціалу глобальних корпорацій. Все це обумовлює необхідність удосконалення і модифікації сучасних концепцій управління та моделей розвитку глобалізаційних процесів, а також формування нового інституційного базису глобального економічного розвитку.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування проблем формування регуляторного механізму глобального урядування, уточнення сучасної інтерпретації поняття глобального урядування, визначення ролі і місця транснаціональних корпорацій в інституційній архітектурі глобального урядування світової економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом у світі у зв'язку з швидким розвитком названих вище процесів усе більше уваги приділяється розвитку першооснов теорії глобалістики та глобалізації, політичної економії глобалізму, теорії глобальної інституціоналізації та глобального корпоративізму.

Проблематиці інституційної архітектури глобального урядування приділяється значна увага багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. У загальноцивілізаційному форматі проблематика глобальної інституціоналізації розглядається у працях С. Пахомова, Д. Лук'яненка, О. Білоруса, І. Грицяка, Ю. Павленка, А. Поручника, Є. Савельєва, Т. Кальченка, Ю. Макогона, Я. Столярчук. Фундаментальні питання інституціоналізації глобальної управлінської системи досліджені у працях К. Омае, М. Кастельса, І. Валлерстайна, Дж. Стігліца, Дж. Сороса, З. Бжезинського, А. Тоффлера, С. Хантінгтона та ін. Вагомий внесок у дослідження проблем формування регуляторного механізму глобального управління зробили такі видатні науковці, як Д. Хелд, Н. Крейг, Д. Розенау, А. Янг, А. Каона, Дж. Най та інші.

Слід зазначити, що більшість наукових праць не враховує сучасні кардинальні трансформації світового господарства і нову філософію глобального управління, тому, розкриваючи зміст даної проблематики, відображають лише окремі елементи багаторівневої системи глобального урядування.

Виклад основного матеріалу. Сучасне глобалізоване середовище характеризується постійно зростаючою взаємозалежністю та взаємозв'язком національних економік різних країн, наслідком чого є дифузія та фрагментація влади у вирішенні економічних питань. З одного боку держави, як і раніше залишаються найважливішими гравцями у міжнародних відносинах, з іншого – враховуючи глобалізованість світових ринків, вони вже не можуть визначати результати їх взаємодії на міжнародному рівні [1, с. 34-35]. У процес включилися нові гравці, які володіють економічними ресурсами і мають власні канали комунікації, формують свої інтереси і транснаціональні коаліції, поза зонами контролю національних та наднаціональних інститутів урядування.

Отже, сьогодні можна говорити про феномен глобальної економіки становлення якої ускладнює передусім суб'єктивну ієрархію економічних відносин, коли помітна дискредитація держави, як основного структурного елемента глобальної економіки [2] супроводжується постійно зростаючим впливом ТНК та міжнародних фінансових організацій. Це призвело до трансформації архітектури глобального урядування економічного розвитку.

Незважаючи на непересічний дослідницький інтерес і враховуючи нетривалий проміжок часу становлення складної інтегрованої категорії та її міждисциплінарний характер, в глобальному дискурсі до сьогодні не сформований єдиний підхід щодо визначення "глобального урядування".

Предметом гострих наукових дискусій і зіткнення протилежних підходів стало розуміння суті самого поняття "урядування" (*governance*). Аналіз наукової літератури з даної проблематики дозволяє виділити три підходи щодо визначення дефініції "урядування". Так одні науковці взагалі не вважають необхідним давати пояснення дефініції "урядування"¹; інші – отожднюють її з такими дефініціями, як "управління" або "регулювання" та розчиняють проблематику в інших проблемах глобальної інституційної системи [3]; треті – намагаються виявити ключові характеристики досліджуваного феномена і все-таки спробувати дати його визначення. Деякі автори, скептично ставлячись до пошуку точних понять, зазначають "неможливість розв'язати" фундаментальну проблему знаходження "точки відліку" для оцінки самого факту існування концепції урядування [3].

Для того щоб зрозуміти суть "урядування" необхідно дослідити етимологію даного терміну і провести його розмежування з "управлінням" та "регулюванням". В західній науковій літературі для визначення глобального урядування використовується термін "*global governance*" (від англ. *govern* – правити, управляти). Регулювання (*regulation*) в іноземній літературі трактується, як базове методологічне поняття, загальне значення якого зводиться до управління міжнародними процесами, їх принципової та потенційної керованості. Управління (*management*) в іноземній літературі, на відміну від вітчизняної, має "горизонтальне" значення скоріше "пристрою, що забезпечує порядок"². Урядування (*governance*) визначається, як сукупність більш приватних і, головне, історико-політично конкретних уявлень, які стали результатом прикладних досліджень, пов'язаних у 90-х роках минулого століття, насамперед, з проблематикою подолання ідеологічного розколу світу, підвищення рівня його політичної однорідності і спроб управління його трансформаціями в сприятливому для демократичних країн напрямі на більш-менш універсальних підставах.

Отже, концепція урядування включає аналіз проблеми, оцінку ступеню її важливості, розподіл прав контролю та визначення порядку прийняття рішення щодо характеру впливу управлінського рішення в результаті вжитих заходів.

В різні часи економісти, політологи, соціологи пропонували різні критерії визначення "глобального урядування", проте вони не відображали повною мірою весь спектр притаманних такому феномену характеристик.

¹ Наприклад, у науці немає визначених і загальноприйнятих формулювань, які характеризують такі поняття, як глобалізація або ТНК

² Управління у трактуваннях вітчизняної економічної теорії має суто "вертикальний" характер, за допомогою якого хтось один управляє кимось іншим, з метою отримання певного результату

Слід зазначити, що категорію "глобальне урядування", як "процес, за допомогою якого інтереси суб'єктів можуть бути підсумовані і реалізовані на основі узгоджених дій в рамках формальних чи неформальних інститутів або режимів, створених індивідами або державами на добровільній основі з метою, що відповідають їх інтересам"[4], увів В.Брандт (Brandt, W.) і його колеги з Комісії з глобального урядування³. Демократичні принципи та пріоритетні функціональні компетенції майбутньої системи глобального урядування були викладені у звіті Комісії "Наше глобальне сусідство" (1995 р.) і спрямовані на захист фундаментальних прав людини, підтримку миру та стабільності у сфері міжнародних відносин [5].

Також, з ініціативами щодо ідентифікації методологічних основ функціонування ефективної системи глобального урядування, трансформації системи майбутнього світового порядку та визначенням пріоритетних принципів глобального урядування (солідарність, субсидіарність, кооперація та культурна диверсифікація) виступила Лісабонська група⁴ [6].

Серед вітчизняних науковців особливої уваги заслуговують дослідження І.А. Грицяка, який ідентифікує глобальне урядування, як "феномен, який виступає своєрідним запобіжником глобальної стабільності та стійкого розвитку, організація якого передбачає або утворення нових інституцій (організацій), або еволюцію і трансформацію функцій вже наявних"[7].

Отже, концепт урядування в аналітичному полі сучасної науки і практики бачиться нам гнучким та досить операційним, і включає сукупність процесів, через які виробляються, реалізуються і контролюються колективні правила. У контексті впливу глобалізації на простір міжнародних взаємодій, де головною ідеєю є ідея трансакції, саме концепти, пов'язані із світовим управлінням, віддзеркалюють відповідну до темпоральної еволюції логіку розвитку. За твердженням відомого французького дослідника З.Лаїді (Laidi, Z.) "урядування стає новою парадигмою влади, що менш походить від фіксованої статистичної ієрархії, ніж від гнучких модульованих і флуктуючих мереж" [8].

Досліджуючи глобальну інституційну архітектуру Д.Г. Лук'яненко зазначає, що в розвитку світових систем спостерігаються періодично повторювальні форми трансформації структури та характеру центрів влади – монополярність (*unipolarity*), поліполярність (*multipolarity*) і бі- або триполярність (*bipolarity, tripolarity*) [9, с.377].

Монополярність світового порядку характеризується домінуванням в міжнародних відносинах одноосібного лідера з єдиним центром сили і прийняття рішень та централізованою системою управління. Такий устрій, як правило, є найменш стійким і довготривалим за часом явищем, оскільки вимагає наявності значних фінансових, інтелектуальних та силових ресурсів для здійснення управління і контролю над зонами впливу.

Теорія бі- або триполярного світу передбачає інституційне забезпечення глобальних трансформацій шляхом коаліції або держав, або регіональних інтеграційних угруповань [9 с.378].

Поліполярність передбачає в організаційній структурі світового устрою декілька центрів прийняття рішень, які, переважно, відрізняються за функціоналом, організаційною структурою та цільовим призначенням. Відповідно, поліполярна система представляє широке багатостороннє співробітництво і багатовекторність розвитку, а її становлення концептуально визначається корпоратизацією, автономізацією, мондіалізацією, глобальним громадянським суспільством та мережевим характером організаційної структури.

На думку Ч.Каплана, Ч.Кеглі, Г.Реймонда сучасна світова система знаходиться в процесі трансформації від монополярної (де домінують США) до поліполярної [10].

Отже, за досить короткий час у сучасній парадигмі світового розвитку сформувалося кілька концепцій ймовірної організації глобального урядування, які передбачають або утворення нових міжнародних інституцій (організацій), або еволюцію і трансформацію функцій у вже наявних. Згідно з цими концептуальними напрацюваннями І.А.Грицяк виокремлює два потенційні варіанти вдосконалення інституційної архітектури світу:

1 – ініціативу перехоплює один з учасників міжнародної інституційної системи;

2 – створюється нова наднаціональна інституція глобального урядування, як своєрідний світовий центр з прийняття стратегічних рішень. У цьому контексті важливою є проблема розпливчатості межі між міжнародним співробітництвом суверенних держав і самостійною наднаціональною роллю міжнародних організацій. Трансформація Європейського Союзу, тенденції розвитку ООН, СОТ та інших міжнародних організацій підтверджують складність ідентифікації моменту переходу до глобального урядування [7].

На початку XXI ст. глобалізація вийшла за рамки економічно-фінансової системи й охопила майже всі сфери суспільної діяльності: політику, ідеологію, культуру, освіту та спосіб життя. За визначенням Мартіна Елброва (Albrow, Martin), глобалізацією називають усі ті процеси, унаслідок яких народи світу залучено до єдиного світового суспільства [11].

Соціолог і політичний філософ Ульрих Бек (Beck, Ulrich) трактує "глобалізацію" в першу чергу, як "децентралізацію, тобто ерозію національної держави, або її можливу трансформацію у транснаціональну державу" [12, с.25]. На нашу думку, така характеристика має важливе значення для подальшого дослідження, а саме для встановлення наслідків глобалізації для національних економік в контексті трансформації держави та

³ Була створена в 1992 році за сприяння ООН, і об'єднувала 28 представників з різних країн. Метою створення інституту було виявлення рушійних сил глобальної економіки і формування прогнозів розвитку глобальних процесів, моделювання структури сучасного світу та підготовка рекомендацій щодо його вдосконалення.

⁴ Була заснована Р.Петралла – головою програми FAST при Комісії ЄС у Брюсселі, як форум для обговорення глобальних проблем, аналізу глобальних трансформацій з метою розробки нових інституційних основ формальної взаємодії та кооперації зусиль глобальних гравців.

визначення ролі ТНК, як суб'єкта глобального урядування. Так, якщо у традиційній моделі національної держави є хоч якісь шанси на виживання в новій владній структурі світового ринку із його транснаціональними гравцями та рухами, вони неминуче пов'язані з її здатністю прийняти глобалізаційні процеси за критерії національної політики в будь-якій площині (економічній, правовій, оборонній, політичній, соціальній та культурній сферах тощо) [12, с.26].

Спеціаліст в галузі глобалізації та регіоналізації професор Ян Шольте (Scholte, Jan) характеризує вплив глобалізації на державу та врядування як: "перебудовану державність", що охоплює втрату суверенітету, слугування як над територіальним, так і територіальним утворенням, відмову від прямого і усебічного задоволення соціальних потреб і зростання участі у багатосторонніх домовленостях, довіри до них; "багатшарове суспільне врядування", проявом якого є передання повноважень від державних до піддержавних органів і розширення ролі транссвітових інституцій та глобального права; "приватизоване врядування", прикладом якого є залучення ТНК та міжнародних організацій до впровадження державної політики окремих країн на міжнародному рівні [13, с.154].

Спеціаліст в галузі міжнародних відносин професор Дж.Н.Розенау (Rosenau, James N.) стверджує, що сучасний світ наближається до поширення анархічних структур, "нової форми анархії" та "непевного розукрупнення". На його думку, немає єдиного принципу організації на якому базується світове врядування; не видно певного новонародженого ладу навколо якого б об'єднувалися спільноти і нації світу. Він визначає світове урядування, як "рівнодійну міріад контрольних механізмів, які рухаються завдяки різним історіям, цілям, структурам, процесам і для яких не існує єдиних характеристик чи ознак"[13]. Такий підхід унеможливило спробу оцінити динаміку багатовимірного глобального врядування та накреслити ієрархічну структуру влади, яка вільно пов'язує різні джерела врядування між собою.

Відповідно до другої концепції організації глобального урядування за прогнозами американських експертів, буде створено мережі, зосереджені на конкретних питаннях з метою подолання проблем і недоліків глобального врядування, що виникають між державами та недержавними акторами [7]. Сучасними прикладами таких мереж є Форум фінансової стабільності, Форум лідерства в галузі скорочення викидів вуглецю та Міжнародне партнерство заради водневої економіки.

За Р. Роудсом (Rhodes, R.) мережеве багаторівневе врядування передбачає перехід від концепції державного надання управлінських послуг до концепції держави-регулятора як шлях до сталого розвитку та соціальної справедливості. Сьогодні науковці та політологи все більше говорять про "кооперативну державу", "кооперативну адміністрацію" чи "мережі формування політики" [14]. Цей та інші терміни передбачають, що управлінські функції все більше здійснюються через мережі суб'єктів, які включають міжнародні організації, уряди (національні, субнаціональні), приватних суб'єктів (ТНК, групи інтересів (interest groups⁵) тощо) і представників громадянського суспільства (неурядові громадські організації, різні лобі, глобальна корпоративна еліта). Відповідно, в кожній окремій галузі інтеграції суб'єктів глобального урядування можна розділити на дві групи: офіційні і не офіційні, взаємодіючи між собою вони формують горизонтальні мережі зв'язків та ухвали рішень (рис. 1.).

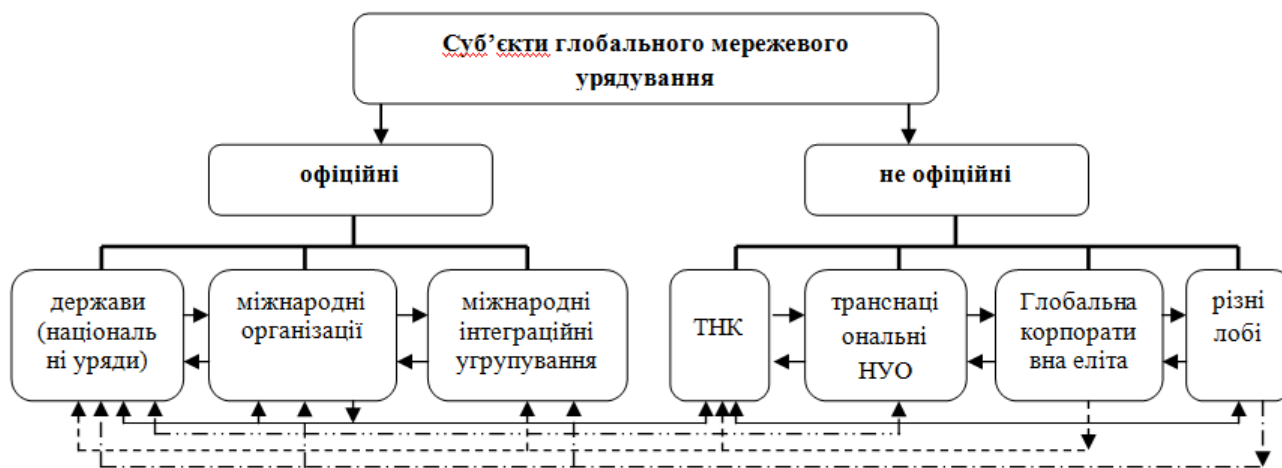

Рис.1. Мережі взаємодії та прийняття рішень між суб'єктами глобального урядування

Джерело: складено автором самостійно.

Проте, якщо створення мереж для подолання проблем і недоліків глобального урядування є поки що питанням майбутнього, то міжнародні інституції, засновані раніше, є цілком реальними і діють практично.

⁵ Термін відноситься практично до будь-якого добровільного об'єднання, яке намагається публічно підтримати, створити переваги, сприяє просуванню своїх завдань; включає широкий спектр різноманітних організацій (корпорації, благодійні організації, групи громадянських прав, місцеві асоціації, професійні і торгові асоціації [20].

Прикладами таких міжнародних організацій є МВФ, Світовий Банк, ООН, СОТ, ТНК та держави активно використовують дані організації з метою лобювання власних інтересів у світовому середовищі.

З метою ефективного регулювання господарської діяльності ТНК, необхідно з'ясувати, як саме відбуваються "мережеві" зв'язки між неофіційними (до яких відносяться ТНК) та офіційними суб'єктами урядування.

Досить наглядно ці зв'язки можна простежити у системі урядування ЄС. Так, за деякими даними, кількісне співвідношення груп, які виступають від імені інтересів виробників та некомерційних інтересів в ЄС, становить приблизно 100:1. До того ж, підприємницькі інтереси краще об'єднані, мають галузеві та міжгалузеві асоціації, спроможні спрямовувати значні матеріальні ресурси на представництво і лобювання своїх інтересів як на рівні окремої держави так і у наддержавних органах ЄС [15]. Враховуючи те, що система урядування ЄС значною мірою пов'язана з комерційною діяльністю ТНК, оскільки основний обсяг законодавчого регулювання ЄС (до 60 %) стосується бізнесу, це питання є актуальним і для України, яка задекларувала курс на європейську інтеграцію аж до набуття членства в ЄС.

Одну з найпотужніших груп колективного лобювання на рівні ЄС становлять об'єднання великих компаній навколо певної проблеми. Їх учасники підтримують постійні контакти з Європейською Комісією та іншими інституціями ЄС через свої представництва в Брюсселі або завдяки делегуванням своїх штатних працівників до Європейської Комісії. Представники бізнесу беруть активну участь у різноманітних дорадчих комітетах у рамках Європейської Комісії та у технічних органах, що займаються питаннями стандартів, відповідно до консультативних процедур Європейської Комісії.

Важливу роль у лобюванні інтересів бізнесу на європейському рівні відіграє Європейський круглий стіл промисловців (European Round Table of Industrialists⁶ - ERT), який об'єднує сьогодні понад 50 найбільших промисловців європейських і транснаціональних груп і виступає за те, щоб Європейська Комісія захищала єдині інтереси всіх країн-учасниць. Його члени застерігають від ерозії повноважень виконавчого органу ЄС в економічній галузі на користь окремих країн чи використання принципу "розділеної відповідальності".

Слід зазначити, що Європейський круглий стіл промисловців (ERT) був центральним інститутом, який сприяв посиленню європейської інтеграції та лібералізації ринку ЄС у 1980-х роках. На думку колишнього єврокомісара з питань конкуренції та члена ERT (з 1997 до 2009 рр.) Пітера Сазерленда (Peter Sutherland) "завершення проекту внутрішнього ринку було розпочато не урядами, а за круглим столом, і його членами... Згодом, він (ERT) зіграв досить послідовну роль у ведення діалогу з Комісією щодо практичних кроків з реалізації лібералізації ринку". Сазерленд також пояснює, що важливість Європейського круглого столу промисловців полягає не лише в тому, що він координує та формує єдині узгоджені підходи щодо розвитку галузей промисловості, а й у тому, що члени ERT "займають найвищі керівні посади компаній, і практично всі з них мають безперешкодний доступ до державних лідерів через позиції своїх компаній" [16].

Діючи в приймаючих державах, ТНК активно включаються в місцевий політичний процес. Їх представники вступають у національні асоціації промисловців, усередині яких вони отримують можливість виходу на керівників місцевих органів влади. Корпорації роблять свій "внесок" також у виборчі й інші фонди місцевих політичних партій з метою отримання певних комерційних вигод, опосередковано впливаючи на політичний курс країни перебування [17].

До інших відомих галузевих асоціацій відносяться Канадська асоціація керівників⁷ (Canadian Council of Chief Executives) відома як Бізнес асоціація з національних питань (Business Council on National Issues), Європейський парламентський форум з фінансові послуг (European Parliamentary Financial Services Forum). Серед бізнес угруповань США слід виділити Бізнес асоціацію⁸ (Business Council), Бізнес круглий стіл⁹ (Business Roundtable) та Форум з фінансових послуг¹⁰ (Financial Services Forum).

Окремо слід звернути увагу на ТНК, як елемент системи глобального урядування світової економіки. Незаперечним є факт, що глобалізація призвела до розквіту транснаціонального бізнесу¹¹, який формує економічне середовище сучасного світу. Дані про діяльність сучасних глобальних корпорацій, свідчать про поглиблення протягом останніх двадцяти років тенденції до зростання монополізації світової економіки. Так, за оцінками ЮНКТАД за 1990-2011 рр. додана вартість, вироблена іноземними філіями ТНК, зросла з 1,0 до 7,2 трлн дол. США, їх сумарні активи – з 4,6 до 82,1 трлн дол., загальні обсяги реалізованої продукції – з 5,1 до 27,9

⁶ Заснований у 1983 році, як організація 17 провідних європейських промисловців з метою «пожвавити промисловість країн Європи та зробити її конкурентоспроможною для того щоб прискорити інтеграційні процеси в середині Європи».

⁷ Складається з 150 представників (CEOs) найвпливовіших канадських корпорацій, які свого часу виступали головною силою просування та реалізації Північноамериканської зони вільної торгівлі (North American Free Trade Agreement). Сьогодні залишається однією з самих впливових «груп інтересів» у Канаді.

⁸ Представляє себе, як добровільне об'єднання лідерів бізнесу, які зустрічаються декілька раз на рік для вільного обміну ідеями між собою та керівниками бізнес кіл.

⁹ Об'єднання головних виконавчих директорів (CEOs) провідних американських компаній з щорічним доходом понад 7,3 трлн. дол. США. На їх думку, бізнес повинен грати активну та ефективну роль у формуванні державної політики.

¹⁰ Форум з фінансових послуг є безпартійною політичною фінансово-економічною організацією, яка включає 18 представників (CEOs) провідних та з найбільш диверсифікованими фінансовими послугами інститутів, які ведуть свою діяльність у США. Мета Форуму – проведення політики, яка заохочує заощадження та інвестиції, сприяння відкритості та конкуренції на світовому ринку, а також забезпечення можливості людей в усьому світі в повній мірі і продуктивно брати участь у глобальній економіці 21-го століття [21].

¹¹ В якості яскравих прикладів формування нових регіонів накопичення транснаціонального капіталу можна навести зони високих технологій, створені в Південно-Східній Азії (Шанхайський інноваційний центр «Чжунгуаньчунь», Харбинський технопарк «Хефей», Пекінські парки «Фучжоу», «Ланьчжоу», «Фошан» та ін.).

трлн дол., чисельність зайнятих – з 21,5 до 69,1 млн. осіб, а експортна діяльність – з 1,5 до 7,4 трлн дол. відповідно [18].

Особливістю сучасних глобальних корпорацій є не лише масштаби їх діяльності, але й стрімке зростання концентрації їх капіталу, що надає цим компаніям новий статус у світових координатах і робить їх практично не підконтрольними традиційним інститутам глобального менеджменту. Підтвердженням цього є наступні факти: за період з 1971 до 2011 рр. сумарні активи 10 найбільших світових корпорацій збільшилися в 31,4 рази, обсяг продажів – майже в 20 раз; питома вага в загальному об'ємі активів 100 найбільших корпорацій світу у 2011 р. склала 25,8%, а в загальній чисельності зайнятих – 10,4% [9, с.194].

Дослідження глобальної монополізації виявило певну закономірність, а саме: у 1950-1960-ті рр. сформувалися 500 великих монополій, у 1970-1980-ті рр. – 200, а сьогодні глобальна економічна влада сконцентрована у 100 навіть 50 найбільш впливових корпорацій [9].

Розвиток ТНК та ТНБ сприяв зростанню інших транснаціональних мереж та інститутів, таких як аналітичні центри, фонди, неурядові організації, які сьогодні намагаються сприяти становленню нової ідеологічної та інституціональної структури глобального урядування.

Останні десятиліття багато наукових досліджень присвячено аналізу діяльності неурядових організацій (НУО), їх взаємодії з ТНК та іншими акторами глобального урядування. Так, при аналізі переліку міжнародних НУО, що мали право бути присутніми на останній Конференції міністрів СОТ виявилось, що більшість з них розташовані у промислово розвинутій частині світу. Сучасні НУО використовуються і зловживаються урядами у своїх міжнародних справах через обов'язкове співробітництво неурядових організацій з міжурядовими, які перебувають під контролем держав.

Досить цікавим феноменом сучасного глобального урядування є характер взаємодії між НУО та ТНК: якщо раніше відносини між цими двома організаціями носили ворожий характер [22], то останні 30 років спостерігається посилення інтенсивності та збільшення числа їх взаємодії [23, 24]. Таку трансформацію відносин можна пояснити відмінністю природи ресурсів, якими володіють дані організації та їхніми підходами до вирішення спільних питань. Так, якщо основними ресурсами НУО є їх репутація та громадянська легітимність по відношенню до суспільства, то конкурентною перевагою ТНК є управлінські, трудові, технологічні та фінансові ресурси. Надаючи НУО фінансову підтримку, з метою забезпечення їх конкурентоспроможності в певних секторах економіки, ТНК прагнуть до легітимності та покращення своєї репутації у суспільстві. Такий симбіоз діяльності обох видів організацій, водночас, дозволяє їм вирішити спільні соціальні проблеми.

Аналіз літературних джерел показав, що сьогодні немає єдиних підходів до оцінки такої форми партнерства, як "НУО-ТНК", що пояснюється різними мотивами та цілями даних організацій. Дійсно НУО, на відміну від ТНК, які прагнуть до максимізації фінансового результату, переслідують більш ідеологічні цілі (наприклад захист навколишнього середовища, подолання бідності та ін.) та пропонують нематеріальні активи, такі як репутація і достовірність, які важко піддаються кількісній оцінці [25]. Ще одна відмінність стосується оцінки ризику майбутніх загроз від партнерства "НУО-ТНК". Як зазначають у своїх дослідженнях Ліндерберг (Lindenberg) і Добел (Dobel) НУО можуть зіткнутися з проблемами, коли стає очевидним, що її бізнес-партнер веде себе недобросовісно, що може завдати шкоди ключовим активам – репутації та легітимності НУО [26]. Слід зазначити, що на відміну від ТНК НУО користуються більшою довірою з боку суспільства і сприймаються більш спроможними вирішити конкретні соціальні проблеми. Отже ідеологічна діяльність НУО спрямована на досягнення соціального добробуту.

Водночас ТНК все частіше використовують транснаціональні НУО як фактор лобювання власних інтересів перед міжнародними організаціями та міжнародними регіональними угрупованнями. Спостерігається тенденція до поступового "зрощування" ТНК і міжнародних НУО через економічні та фінансові інтереси. В цих умовах посилюється тенденція зростання впливу ТНК на міжнародні НУО.

Отже, регуляторна структура глобальної економіки не є остаточно сформованою. Її основні елементи представлені в основному інститутами індустріальної епохи – міжнародними організаціями, країнами-лідерами, ТНК, інституційними інвесторами, великими містами, окремими особистостями. Всі вони, маючи істотні резерви саморозвитку, не в повній мірі відповідають тому балансу сил та відносин, що склалися на глобальних ринках.

При цьому слід зазначити, що держави (національні економіки) як за кількісними, так і за багатьма якісними характеристиками вже не можуть розглядатись як основні структурні елементи глобалізованої економіки, поступаючись місцем ТНК, регіональним міждержавним інтеграційним об'єднанням, окремим міжнародним організаціям (СОТ, МВФ, Світовий банк), містам – світовим функціонально автономним фінансово-інформаційним центрам, окремим особистостям.

Як ми вже зазначали вагомою тенденцією сучасного етапу розвитку глобального середовища є мультиполярність світового господарства, яка виражається у формуванні регіональних інтеграційних угруповань – зон вільної торгівлі, митних союзів, економічних та політичних союзів (нині нараховуються біля 300 різних типів регіональних угруповань, причому процес їх утворення значно прискорився в 90-ті рр., в тому числі і за рахунок субрегіоналізації Європи і Азії).

Водночас слід враховувати, що така "нова мультиполярність" проходить під гаслом "атлантичної системи цінностей", тобто фактично буде представляти собою лише регіональні об'єднання які розвиваються з урахуванням стратегічних ініціатив Заходу, який диктує ідеологічні та економічні умови всім регіонам, які

претендують на роль світових фінансових центрів. Отже будь-яка мультіполярність за умови збереження статусу буде носити фіктивний і мондіалістський характер.

Визнаючи, що зусилля держав, щодо створення погодженої політичної системи глобального врядування є неефективними, а також враховуючи і те, що міжнародні інститути є неспроможними забезпечити умови для сталого, збалансованого й паритетного розвитку для всіх без винятку суб'єктів міжнародних відносин, виникає необхідність побудови такої міжнародної регуляторної структури, яка б забезпечила безкризовий, стабільний й, найголовніше, загальнопланетарний соціально-економічний розвиток. А це можливо лише за умов пошуку консенсусних форм прийняття глобальних рішень та делегування ряду повноважень наддержавним органам управління.

Висновки. Проблема глобального врядування пов'язана не стільки з відсутністю чіткого визначення самої категорії, скільки з низьким ступенем розробки адекватної моделі або форм, які були націлені на практичне вирішення глобальних проблем. На сьогоднішній день найвпливовішими країнами та міжнародними організаціями ведуться численні спроби інституційного оформлення процесів росту економічної і політичної взаємозалежності суб'єктів світового господарства.

Підсумовуючи вище наведені теоретичні положення та практичні дослідження, слід зазначити, що на сьогодні не існує загальноприйнятої думки щодо усталеної моделі інституційної взаємодії, а також методик оцінки функціонування глобальних інститутів, що пов'язано з багатовекторною природою інституційної теорії.

Сучасна інфраструктура глобального врядування представляє складну та багаторівневу систему, яка не має єдиного центру влади. Проте вже зараз спостерігається тенденція до зміни полюсів влади і посилення позицій ТНК в структурі глобального врядування. На нашу думку, можлива інституційна структура глобального врядування може ґрунтуватися або на створенні нових інститутів, покликаних найбільш адекватно відповідати новим викликам, або на еволюції й трансформації функцій вже існуючих міжнародних організацій.

Прогнозування можливого розвитку цих тенденцій повинне стати напрямом подальших досліджень цієї проблематики.

Список використаної літератури

1. Рибалко Ю.С., Журлов А.М. Розвиток міжнародних корпоративних структур у глобалізованому середовищі / Ю.С. Рибалко, А.М. Журов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012, №6(65). – С. 34-38.
2. Лук'яненко Д.Г. Стратегії глобального управління / Д.Г. Лук'яненко, Т.В. Кальченко // Міжнародна економічна політика. – 2008. - № 8-9.
3. Spaeth K. Inside Global Governance. New Borders of a Concept (www.cpogg.org). См. также: Finkelstein L. What is Global Governance? // Global Governance. 1995. Vol. 1. P. 368.
4. Commission for Global Governance. Our Global Neighborhood. Oxford: Oxford University Press, 1995. P. 2.
5. Our Global Neighborhood Report of the Commission on Global Governance // Published by Oxford University Press. – 1995. – р. 8-12.
6. Global Governance w Dwudziestym Pierwszym Wieku – Układ Władzy Światowej w Epoce Globalizacji. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.globgov.collegium.edu.pl/indexeng.html>
7. Грицьак І.А. Глобальне врядування: теоретико-методологічні аспекти. [Електронний ресурс] / І.Грицьак // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpndidps/2011_1/Zmist_2011_1/Grytsyak_I.pdf
8. Laidi Z. LeGgrande Perturbation. – Paris, 2004. – р. 271.
9. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография / [Д. Лук'яненко, В. Колесов, Я. Столярчук, и др.] ; под науч. ред. профессоров Д. Лук'яненко, А. Поручника, В. Колесова. – К.: КНЭУ, 2013. – 446, [2]с.
10. Kuphan Ch. After Pax America: Benign Power, Region Integration and the Sources of Stable Multipolarity / Ch. Kuchman// International Security – 1998. – Vol.23. - #3. – р.20.
11. Albrow M. Introduction // Globalization, Knowledge and Society. London: Sage, 1990. – P. 9.
12. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию. М.: Прогресс-Традиция, 2001. – с. 10.
13. Квієк Марек. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій. Переклад з англ.. Т.Цимбала. – К. Таксон, 2009. – 380с.
14. Rhodes R. A. W. Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability [Text] / R. A. W. Rhodes. — Buckingham and Philadelphia : Open University Press, 1997. — 235 p.
15. Семенов И. С. Новая модель политической системы? К вопросу об уровнях власти и управления в Европейском Союзе в свете российских проблем / И. С. Семенов // Политические институты на рубеже тысячелетий [Текст]. – Дубна : [б. и.], 2001. – С. 247.
16. Bastiaan Van Apeldoorn, “Transnational Class Agency and European Governance: The Case of the European Round Table of Industrialists,” New Political Economy (Vol. 5, No. 2, 2000), page 160.
17. Самофалов В. Глобальний виклик транснаціональних корпорацій / Володимир Самофалов // Дзеркало тижня [Текст]. – 2003. – № 31 (456). – 16-22 серп.
18. World Investment Report 2012. – 2012. – P.24.
19. Statistical Abstract of the United States: 2012. U. S. Census Bureau, 2012 [Electronic resource]. – Available from: <http://www.census.gov>
20. Baker, Joseph; Losco, Ralph. Am Gov. (1-st Ed.) New York: McGraw-Hill Higher Education, 2008.

21. Financial Services Forum. [Electronic resource] <http://financialservicesforum.org>
22. Elkington, J. and Beloe, S. The twenty-first-century NGO. In Lyon, T.P., editor, Good Cop/Bad Cop – Environmental NGOs and their Strategies toward Business, 2010, pages 17–47. RFF Press, Washington D.C., London.
23. Lucea, R. How we see the versus how they see themselves – a cognitive perspective of firm-ngo relationships. *Business & Society*, 2010, Vol. 49:116–139.
24. Selsky, J. W. and Parker, B. Cross-sector partnerships to address social issues: Challenges to theory and practice. *Journal of Management*, 2005, Vol.31:849–873.
25. Glasbergen, P. and Groenenberg, R. (2001). Environmental partnerships in sustainable energy. *European Environment*, 11:1–13.
26. Lindenberg, M. and Dobel, J. P. The challenges of globalization for northern international relief and development ngos. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 1999, p. 28:4–24.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2014